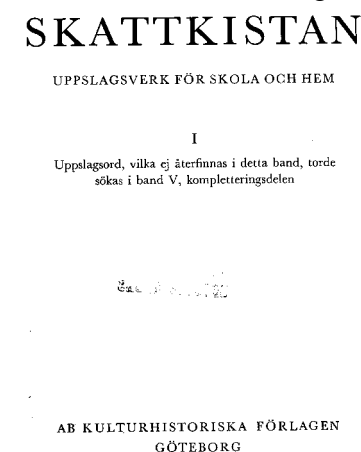

5. Uppslagsboken i skolans tjänst.

Uppslagsboken, som ju är objektiv och vetenskapligt sann(?), och som dessutom produceras med ett arbetssätt avsett att garantera en kvalitetssäkring, är ett utmärkt läromedel. Men det skulle inte skada att göra den litet roligare och mera tilltalande att läsa. Eller hur?

1973 (MCMLXXIII) utgav Kulturhistoriska Förlagen i Göteborg en uppslagsbok, *Skattkistan*, i fem band med ett annorlunda upplägg och avsedd för hem och skola: "Hem och skola har användning för ett uppslagsverk som även de yngre årsklasserna själva kan hitta i och bli förtroliga med... Vanliga konversationslexika har hittills byggt på två principer: antingen att lämna stora översiktsartiklar kring relativt få uppslagsord, eller att ge kortare notiser med en mångfald uppslagsord."

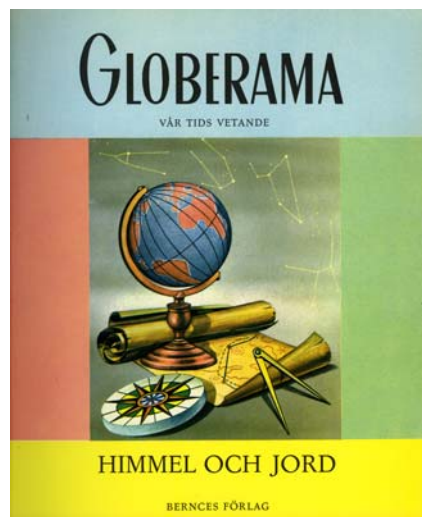

Man hade höga pretentioner: "Som hjälpbok i skolan hör 'Skattkistan' självklart hemma i skolbiblioteket. Men om verket helt skall kunna utnyttjas, bör det finnas ett i varje klassrum."

Ett par intressanta observationer är att man inte alls nämner den religiösa (kristna) anknytning som boken uppenbart har (under artikeln **Mission** står till exempel att "... frivilliga löper ut med den heliga elden och tänder evangeliets ljus hos andra, som i sin tur bär flammen vidare." Objektivt? Vetenskapligt belagd sanning?) Moralsynen känns också nattständerna och var så redan i början av sjuttioalet fem år efter 1968. Prova att slå upp artikeln **Mod**.

Trots att boken alltså gavs ut för skolbruk i början av sjuttioalet finns inga uppslagsord alls med förledet "miljö-", varken miljöproblem, miljöpolitik eller ens kvicksilverproblemet finns nämnt, trots att betningen av utsäde med metylkviksilver var det som startade miljörörelsen under 1960-talet. Varför tyckte redaktionen att detta var ointressant för skolbarnen?

Vad är det som *inte* nämns i de referensverk som används i skolan idag och vilka olika tendenser är det som ligger under artiklarna i Wikipedia? I Wikipedia kan vem som helst skriva in en artikel – och man kan till och med ändra i de artiklar som redan finns där. Vari ligger kvalitetssäkringen i ett sådant "uppslagsverk"?

Ett annat försök att frångå den alfabetiska uppställningen i en uppslagsbok avsedd för yngre åldrar är *Globerama*, sju band, 1961 och framåt.

Lägg märke till undertiteln "Vår tids vetande".
Litet pretentiöst, kanske.

Här har man helt gått in för en tematisk struktur där varje band fått en egen huvudrubrik: "Himmel och jord", "Människan och livet", "Teknikens värld", "All världens historia", "Konst och kultur", "Jordens näringsliv" samt till sist "Lexikon" med 9000 uppslagsord.

I *Globerama* har varje artikel fått en text sida och en bildsida, dvs ett uppslag.

När man har ambitionen att förklara stora begrepp på så litet utrymme går det ibland ut över klarheten. Försök förstå hur bankväsendet fungerar genom att titta på bilden och slå sedan upp det och läs texten. Säger en bild verkligen mera än tusen ord?

Som kontrast kan man slå upp orden *Bank* respektive *Privatbanker* i svenskt konversationslexikon, tre band, från 1845.

Detta lexikon hade som ambition att ge den översiktliga kunskap som behövs för att kunna föra och delta i en ”bildad konversation”.

Uppenbart är, att år 1845 behövde man inte veta någonting om hur bankväsendet fungerade för att anses bildad – bara man visste var de låg...

SVENSKT
**KONVERSATIONS-
 LEXIKON.**

FÖRSTA DELEN.

STOCKHOLM.
 TRYCKT HOS P. G. BARRÉ.
 1845.

En annan uppslagsbok med tydliga ambitioner att användas i skolan var på sin tid *Kunskapens Bok* – den vi har hemma, tredje upplagan, är från 1949.

Kunskapens Bok i nio band innehåller sju band med övergripande temaartiklar medan de två sista banden är lexika med korta förklaringar till orden och med hänvisningar till de tematiska artiklarna. Upplägget användes senare i *Globerama* med sina sju band varav sex med tematiska rubriker och det sjunde lexikaliskt – men artiklarna i *Kunskapens Bok* är mycket mera njutbara att läsa och ofta mera informativa och lättbegripliga än de kortfattade texterna i *Globerama*.

Man kan fråga sig hur uppslagsböckerna används i skolan idag. Används de överhuvudtaget eller har Internet-baserade sökningar i icke-kvalitetssäkrade källor helt tagit över? Och hur sker då undervisningen i källkritik och kritiskt tänkande?